

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

ECONOMIC PROBLEMS
OF THE NATURE MANAGEMENT

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.070>

УДК 338.242: 502.33

JEL: Q10, Q23, Q24, Q25

М.А. ХВЕСИК, д-р екон. наук, проф., академік НААН України,
директор ДУ «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України»

бул. Тараса Шевченка, 60, 01032, Київ, Україна

e-mail: khvesyk1955@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4306-4904>

А.М. СУНДУК, д-р екон. наук, с. н. с.,
завідувач відділу проблем економіки земельних і лісових ресурсів
ДУ «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України»

бул. Тараса Шевченка, 60, 01032, Київ, Україна

e-mail: 28326@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3749-4257>

ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ І РИНКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ТЕОРІЯ Й ПРАКТИКА

Досліджено особливості позиціонування природного ресурсу в сучасному постіндустріальному середовищі. Розроблено алгоритм інтеграції природного ресурсу в зону впливу ринку, що передбачає проходження ресурсом у межах ринкового середовища ряду етапів (формацій). Досліджено особливості платформених ринків за участі природних ресурсів. Розроблено систему заходів прискорення прояву подібних процесів.

Ключові слова: природний ресурс; формація; платформа; алгоритм; ринок; супровідні процеси; рівні.

Природні ресурси є одними з пріоритетних у забезпеченні сталого функціонування держави в цілому. Їх істотна інтегрованість у економічний обіг, включеність у більшість сфер функціонування, позиціонування як фактора розміщення продуктивних сил формують передумови для зарахування цих ресурсів до групи унікальних і ключових для держави. Важливість природних ресурсів підкреслено і в документах ООН, зокрема, у Цілях сталого

Ц и т у в а н н я: Хвесик М.А., Сундук А.М. Природно-ресурсний потенціал і ринкове середовище: теорія й практика. *Економіка України*. 2022. № 8. С. 70—82. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.070>

розвитку 2016—2030 рр.¹, коли вагома кількість позицій пов'язується саме з природними ресурсами. Зокрема, Ціль 2 передбачає подолання голоду з важливою роллю продовольчого і аграрного секторів, Ціль 6 пов'язується з водними ресурсами, Ціль 14 — із збереженням морських екосистем, Ціль 15 — із збереженням екосистем суші. Проблемою є те, що для вирішення цих питань передбачається оперування поняттям «природний ресурс» у звичному тлумаченні; якщо ж його розширити і включити можливість урахування ринкових властивостей природного ресурсу, то це сприяло б «розвантаженню» звичайних сировинних позицій. Зміщення акцентів сприятиме ефективному виконанню ресурсом традиційних функцій, які можна спрямувати на досягнення цілей сталого розвитку. Поряд з тим, цьому сприятимуть і можливі ринкові бонуси (формування прибутку, зростання вартості). У доповідях до питань природних ресурсів часто звертається і Генсек ООН А. Гутерреш^{2,3}.

Важливим є значення природних ресурсів і для розвитку економіки України, оскільки саме вони формують цілі галузі виробництва або економічні профілі регіонів. Зокрема, велике значення природні ресурси мають для АПК, переробної промисловості, інших галузей [1]. Важливу роль вони відіграють як чинник формування фінансових потоків до бюджетів у процесі експортно-імпортних операцій. Проте, незважаючи на це, у сфері використання природних ресурсів виникло ряд проблем, однією з яких є низькі параметри їх використання, що стало результатом державної політики регулювання, яка за роки незалежності не набула рис комплексності, системності й послідовності. Як наслідок, виникли суттєві перекоси і невідповідності.

Разом з тим держава має значний потенціал для трансформації існуючої системи природокористування. У цьому сенсі важливо сформулювати такий каркас природокористування, який би дозволив поєднати позитивні напрацювання та інноваційні підходи, у яких є потенціал змін. Основні канали змін полягають у формуванні нових горизонтів і площин розвитку системи природокористування, розширенні спектра інструментів регулювання, впровадженні засобів впливу, що походять з інших сегментів функціонування. Важливим є дослідження можливостей упровадження нових підходів і методів, що передбачають урахування варіантів спільного функціонування досить різних сфер. У цьому плані актуальним є використання інтегральних підходів, що полягають у врахуванні особливостей і можливостей кількох сфер розвитку, роботи в межовому стані. Подібний принцип інтегральності сьогодні особливо популярний, адже він формує передумови нових рішень. З огляду на це, на часі дослідження можливостей взаємодій між природним ресурсом і ринком з урахуванням процесів інвестування у сферу природних ресурсів, включення природних ресурсів у ланцюжки функці-

¹ Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. URL: [mepr.gov.ua/files/docs/Національна доповідь ЦСР України_липень 2017 ukr.pdf](http://mepr.gov.ua/files/docs/Національна%20довідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf)

² В Международный день Матери-Земли глава ООН призвал жить в мире с природой. *Организация Объединенных Наций*. 2021. 21 апр. URL: <https://news.un.org/ru/story/2021/04/1401362> (дата звернення: 21.04.2021).

³ «Стан планети», звернення Генерального секретаря ООН. *Организация Объединенных Наций*. 2020. 02 груд. URL: <https://ukraine.un.org/uk/103987-ctan-planeti-zvernennya-generalnogosekretarya-oon> (дата звернення: 02.12.2020).

онування приватних структур⁴. Зауважимо, що ці явища стали можливими завдяки системним процесам інтеграції природного ресурсу в зону впливу ринку. Важливими також є питання сталості [2; 3].

Отже, **мета статті** — розкрити теоретичні й методичні засади розвитку взаємодій між природним ресурсом і ринковим середовищем.

ПРИЧИНИ І ПЕРЕДУМОВИ ПРОЦЕСІВ ІНТЕГРАЦІЇ ПРИРОДНОГО РЕСУРСУ В ЗОНУ ВПЛИВУ РИНКУ

Важливим трендом, що рік у рік стає більш потужним, є посилення процесів економізації, які стосуються різних сфер розвитку. Цьому сприяють утвердження постіндустріального способу виробництва, поширення інформаційних технологій, затребуваність нових підходів та інструментів ведення бізнесу⁵. З кожним роком процеси економізації охоплюють дедалі ширші простори і сфери. З огляду на це, можна стверджувати, що подібні процеси торкнулися й сфери природокористування, яка також трансформується в системі поточних змін [4]. Серед численних проявів таких трансформацій є зміна ролі й позицій природного ресурсу [5].

Як показує досвід, за індустріальної економіки інтерес до природних ресурсів полягав у тому, що вони задовольняли потреби споживачів у аграрній продукції, водопостачанні, важливою була продукція лісу тощо. Крім позитиву, варто зазначити, що подібне ставлення формувало ряд проблем у екології, пов'язаних з великим тиском на оточуюче середовище, порушенням екосистем, забрудненням середовища, його руйнуванням. Отже, провідною була споживацька функція.

За постіндустріальної економіки акценти почали поступово зміщуватися (дрейфувати) у бік інкорпорації до сфери використання й інших (крім сировинних⁶) властивостей природного ресурсу. Можемо говорити, що природний ресурс під впливом процесів постіндустріалізації і економізації поступово розширює спектр своїх властивостей і функцій (рис. 1). Зокрема, посилюються ринкові позиції природного ресурсу. Актуалізація РП є передумовою для прояву інших процесів і виступає фактором становлення взаємодій у цілому. Якщо враховувати тільки сировинні позиції, то природний ресурс просто не зможе інтегруватися в зону ринку.

Дослідження структури сировинних і ринкових позицій для окремих природних ресурсів (наприклад, земельних і лісових) показало, що можли-

⁴ The Future of Nature and Business. Report II. Economic Forum, 2020. 111 p. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Future_Of_Nature_And_Business_2020.pdf

⁵ Future Possibilities Report 2020. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/20200720_un75_uae_futurepossibilitiesreport.pdf

⁶ До сировинних позицій (СП) можна зарахувати спроможність вирощування врожаїв, виробництво деревини, споживання води тощо; земля як простір для ведення діяльності галузей АПК; земля як просторовий базис для розміщення інфраструктури тощо. Ринкові позиції (РП) — це актуалізація вартісних характеристик; можливість співпраці зі сферою бізнесу; генерування фінансових потоків; можливість використання нових інструментів регулювання (платежі за екосистемні послуги). Перелік цих властивостей природного ресурсу можна розширити з огляду на досить велике їх поширення. Особливо це стосується ринкових позицій, що є більш варіативними і змінними на етапі постіндустріалізації.

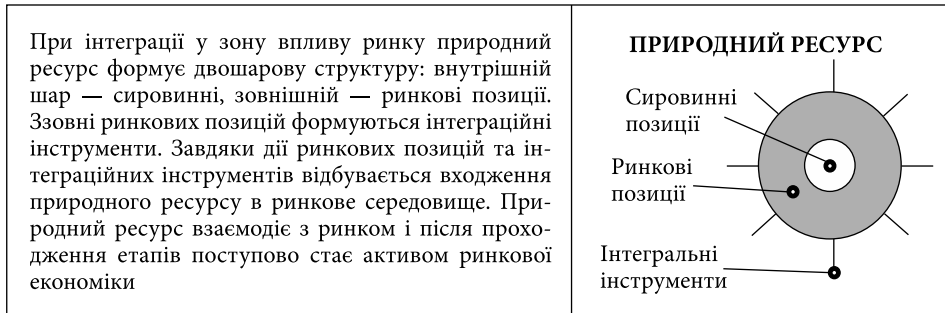

Рис. 1. Сировинні й ринкові позиції природного ресурсу

Джерело: розроблено і побудовано авторами.

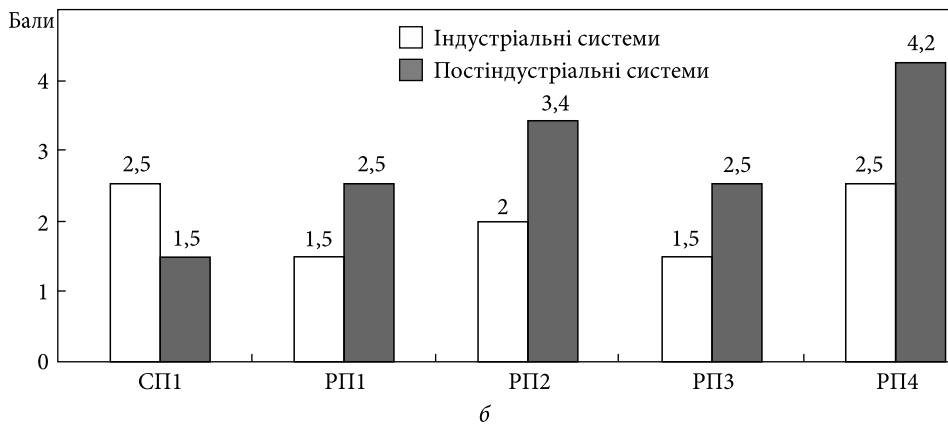
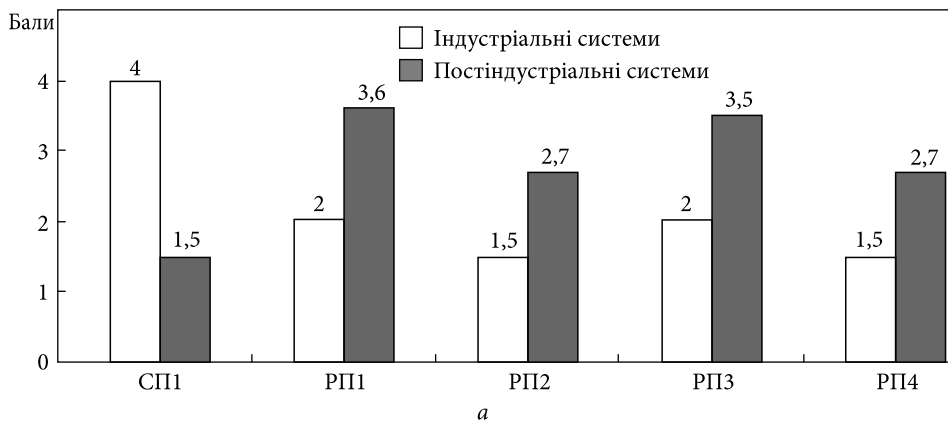

Рис. 2. Можливості зміни позицій земельних (а) і лісових (б) ресурсів у індустріальних і постіндустріальних системах, бали. СП1 — можливість вирощування врожаїв; РП1 — актуалізація вартісних характеристик; РП2 — можливість співпраці зі сферою бізнесу; РП3 — генерування фінансових потоків; РП4 — можливість використання нових інструментів регулювання.

Джерело: розроблено і побудовано авторами.

вості прояву РП для природних ресурсів різняться і обумовлюються впливом ряду показників, у тому числі й капіталізації (різні відсотки для природних ресурсів), показником грошової оцінки, різницею в реальному генеру-

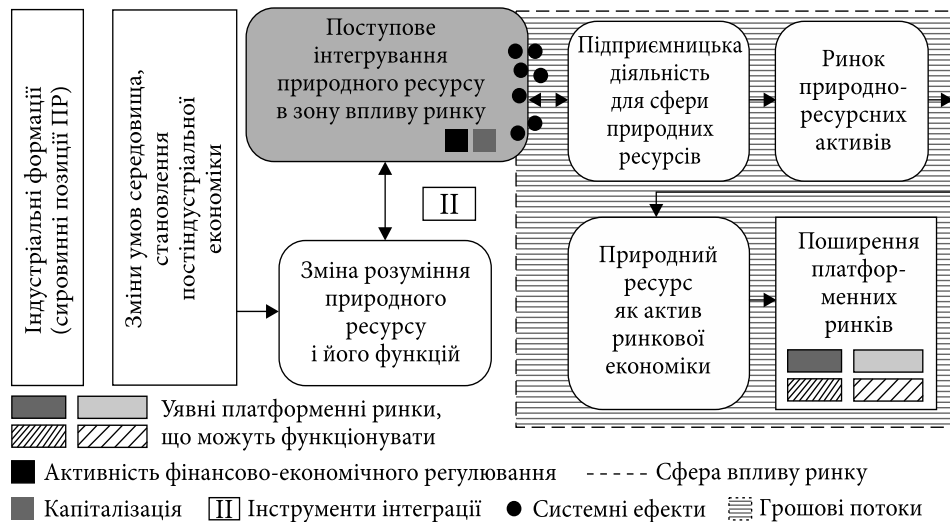

Рис. 3. Етапи інтеграції природного ресурсу в зону впливу ринку

Джерело: розроблено і побудовано авторами.

ванні фінансових потоків (рента, інвестиції), різними потенціалами формування фінансових ресурсів (екосистемні послуги), ступенем включеності природного ресурсу в зону впливу ринку (земельні ресурси більшою мірою залучені, ніж лісові), іншими факторами. Так, для земельних ресурсів при порівнянні можливостей зміни цих позицій для індустріальних і постіндустріальних формацій встановлено, що максимальні темпи зростання притаманні процесу посилення вартісних характеристик земельних ресурсів (до рівня 3,6). Крім того, хороші темпи демонструє і можливість генерування фінансових потоків (рис. 2).

Для лісових ресурсів ринкові позиції теж посилюються, хоча і різними темпами. Більшу динаміку демонструють РП2 і РП4. Щодо використання нових інструментів регулювання (РП4), то воно пов'язане з можливістю застосування нових засобів (зокрема, платежів за екосистемні послуги) і розкриттям потенціалу цього інструментарію. Як показують розрахунки, потенціал фінансових потоків за екосистемні послуги лісових площ є значним і його імплементація в систему рахунків поліпшить стан місцевих бюджетів.

ІНТЕГРАЦІЯ В ЗОНУ ВПЛИВУ РИНКУ

Актуальною системною характеристикою є інтеграція (інкорпорація) природних ресурсів у зону впливу ринку. Важливо зауважити, що варіації позицій природного ресурсу відбувалися на етапі змін властивостей, який передував прямій інтеграції, інкорпорація ж забезпечує пряме включення природного ресурсу в ринкові процеси (рис. 3). Отже, логічно припустити, що питання інкорпорації в умовах сучасної України є проблемними з огляду на вплив цілої низки процесів. Крім ряду інституціональних моментів можна виокремити і низький рівень розвитку ринку й ринкових механізмів. Але разом з тим є вагомий запит з боку бізнесу для проведення цих

процедур. У свою чергу, позитивний зарубіжний досвід показує, що процеси інкорпорації є перспективними і деякі держави вже проходили і вирішували ці питання.

Після етапу інкорпорації природного ресурсу в зону впливу ринку постає питання підприємницької діяльності, яка для сфери природних ресурсів полягає в організації та підтримці розвитку ділової активності з іншими суб'єктами ринку за участі державного і приватного капіталів, що передбачає встановлення системи стійких зв'язків і залежностей. Можливим є поступове входження природних ресурсів у ланцюжки активності компаній. Оцінка практик показує, що підприємництво за участі природних ресурсів може бути прибутковим, представленим різними формами організації, і нині це звичайне явище, коли природні ресурси, перебуваючи в підприємницькому середовищі, генерують прибутки, формують і підтримують фінансові потоки, встановлюють зв'язки з іншими учасниками ринку.

У структурному сенсі можна виокремити рівні підприємницької діяльності (*L*) за участі державного і приватного капіталів. Зокрема, для приватного капіталу виокремимо чотири рівні функціонування. З кожним новим рівнем ринкові позиції природного ресурсу посилюватимуться за умов його руху з індустріальних до постіндустріальних формацій. До першого рівня (*L1*) зараховано приватне користування; на другому рівні (*L2*) діють акціонерні товариства, земельний банк, приватний банк, страхові компанії; на рівні *L3* з'являється можливість включення природного ресурсу у сферу впливу інвестиційних фондів, керуючих компаній; рівень *L4* забезпечує участь природного ресурсу у функціонуванні трастових фондів, бірж (у тому числі й електронних) та інноваційних фондів. Для *L4* вони показуватимуть пікові величини.

Для ситуації в Україні можливості розвитку підприємницької діяльності сьогодні представлено окремими ініціативами, які, до того ж, є досить локальними і обумовлені станом розвитку економіки держави⁷. Важливою умовою розвитку підприємництва у сфері землекористування є становлення приватного банкінгу. Це забезпечить виробника аграрної продукції фінансовими ресурсами для старту і підтримки функціонування. Зауважимо, що участь приватних банків у підтримці агровиробників не є новою для України. Ще до революції 1917 р. працював цілий ряд банків, що забезпечували виробника доступними фінансами. Як приклад, успішно працював Харківський земельний банк, який став зразком для інших акціонерних земельних банків [6].

Нині в умовах становлення ринку землі ці питання актуалізувались, і вже сьогодні можна навести приклади функціонування подібних установ. Зокрема, свої послуги для клієнтів пропонує «Укрсіббанк», до переліку портфеля якого можна зарахувати фінансування купівлі землі⁸. У рекламному

⁷ Doing Business. Міністерство економіки України. 2020. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=f7d3b6be-29b2-42ec-8595-beb84f0bdf34&title=DoingBusiness2021-UkrainaMozhePidniatisNa10-20-SkhodinokUNovomuReitingu> (дата звернення: 16.07.2020).

⁸ UKRSIBBANK. URL: https://my.ukrsibbank.com/ua/personal/credits/land_loan/ (дата звернення: 15.07.2022).

проспекті акцентується увага, що земля має дохідність (орендна складова), яка в декілька разів перевищує дохідність банківських депозитів. При цьому авансовий платіж становить 35% вартості, зазначеної у договорі купівлі-продажу земельної ділянки. Інший приклад — «Укргазбанк», у практиці якого вже є реальні випадки фінансування купівлі земельних площ⁹. Так, ще у 2021 р., після запровадження ринку землі, ним було сформовано першу в Україні операцію з фінансування цієї операції. «Якщо в Україні робляться перші кроки з фінансування, то в Європі ці операції є звичайними й масштабними і здійснюються, як правило, сільськогосподарськими кооперативними банками: у Франції це, наприклад, *Crédit Agricole*, Німеччині — *DZ Bank AG Deutsche Zentral-Genossenschaftsbank*, Іспанії — *BCC Banco de Crédito Cooperativo*. Нідерландський кооперативний банк *Rabobank* формує до 90% фінансових ресурсів для аграрного сектору країни. Іпотека становить 60—80% вартості землі й нерухомості, що розташовується в її межах. Строк іпотеки дорівнює від 30 до 50 років» [7]. *Rabobank* є одним з найпотужніших у державі. Він має 129 відділень по країні. Його функціонування суттєво допомагає розвиватися місцевим учасникам аграрного сектору. Важливою є його роль у впровадженні принципів сталого розвитку. Інноваційні рішення також мають велике значення в розвитку банку¹⁰.

Можливим, на нашу думку, є включення земельних ресурсів у інвестиційні операції. Реальність цього пояснюється тим, що аграрний комплекс займає високі позиції за інвестиційною привабливістю для українських і зарубіжних інвесторів. Цьому також сприяє великий попит на аграрну продукцію. В Україні реалізовано ряд інвестиційних проєктів у аграрній галузі. Зокрема, компанія «Bunge Україна» інвестувала в будівництво сучасного виробничо-перевантажувального комплексу, що розташований в морському порту. До його складу ввійшли, зокрема, один з найбільших заводів з виробництва соняшникової олії. Завдяки цим потужностям збільшується обсяг експорту виробленої продукції¹¹.

Зарубіжні практики показують, що для іноземних ринків поширеними також є операції з інвестування в аграрну галузь. Зокрема, для ТНК притаманне впровадження інвестиційних проєктів. Прикладом є компанія *Lactalis* з Франції, що інвестує в різні проєкти поза межами країни¹².

Слід зауважити, що проходження етапу підприємництва створює передумови для розвитку і становлення інших формацій природного ресурсу. Про що йдеться? Для індустріальної економіки природний ресурс мав класичне позиціонування, з переважаючими сировинними позиціями. За умови, що розвивається постіндустріальне середовище і вплив ринку посилюється, природний ресурс трансформується і розширює свої властивості. Природний ресурс може рухатись уперед з урахуванням нових умов, і змінювати свої формації.

⁹ *Укргазбанк*. URL: https://www.ukrgasbank.com/press_center/news/12877-ocherednoyi_kredit_na_zemlyu_vinnitskiyi_fermer_priobrel_33_ga (дата звернення: 15.07.2022).

¹⁰ *Rabobank*. URL: <https://www.rabobank.com/en/home/index.html> (дата звернення: 15.07.2022).

¹¹ BUNGE Україна інвестувала \$ 180 млн в заводи в Миколаєві — прес-служба. *AgroPolit.com*. 2016. 15 чер. URL: <https://agropolit.com/news/1463-bunge-ukrayina-investovala--180-mln-v-zavodi-v-mikolayevi--pres-slujba> (дата звернення: 15.07.2022).

¹² *Latifundist.com*. URL: <https://latifundist.com/kompanii/370-laktalis> (дата звернення: 15.07.2022).

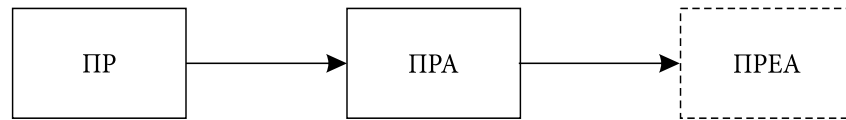

Рис. 4. Зміни формацій природного ресурсу
Джерело: розроблено і побудовано авторами.

Першою (вихідною) формацією було класичне тлумачення природного ресурсу (ПР), другою — формування ринку природно-ресурсних активів (ПРА), потім — природний ресурс як актив ринкової економіки (ПРЕА) (рис. 4).

За умови поступового (і успішного) впровадження принципів підприємницької діяльності природний ресурс більше інтегрується в ринкове середовище. Якщо цей процес тривалий у часі, природний ресурс імплементує і розвиває риси природно-ресурсного активу. Разом з тим останній зберігає природно-ресурсний базис (походження), хоча його ринкові позиції посилюються.

Природно-ресурсний актив — це природний ресурс, що включений у економічну діяльність (обіг), може генерувати грошові потоки і формувати економічні переваги (дохід). Теоретичні риси ПРА — мобільність, прибутковість, еластичність (варіативність). Прикладні риси природно-ресурсного активу: 1) забезпечує формування можливих економічних переваг (доходу); 2) суб'єкт діяльності може контролювати дохід від користування активом; 3) є правовий акт, що забезпечує можливість формування і контролю доходів від користування активом. Важливою рисою природно-ресурсного активу є наявність ідентифікованого власника, розпорядника і користувача природним ресурсом, що гарантує його прибутковість у довгостроковій перспективі [8—10].

За умови становлення ПРА і повторюваності цих процесів виникають передумови для формування ринку ПРА. Під останнім можна розуміти просторово-часове утворення, що характеризується диференційованою структурою і вагомим потенціалом обігу ПРА. Але цей процес є складним і передбачає необхідне інституціональне забезпечення. Слід, щоб були сформовані умови для подібного ринку. Цей ринок характеризується місткістю, гнучкістю та ін.

Важливою рисою становлення природно-ресурсного активу є зростання вартісних показників. За умови поступового розвитку і збільшення його участі в економічній діяльності вартість уже ПРА буде більшою за вартість ПР. Отже, ринкові процеси сприяють зростанню вартості [11].

Порівнюючи можливості зростання вартості для земельних і лісових ресурсів, можемо дійти висновку, що подібний потенціал для земельних ресурсів є вищим за лісові, що зумовлено впливом процесів різного спрямування. Можна навести приклади ситуацій, коли природний ресурс трансформувалася в природно-ресурсний актив, адже можливості акціонування формують хороші передумови для становлення ПРА. У цьому сенсі підприємницька діяльність виступає важливим інструментом (ключем) становлення ПРА.

Природний ресурс як актив ринкової економіки. Подальша інтеграція природного ресурсу в ринкове середовище виявляє його нові риси і властивості. Якщо природно-ресурсний актив зберігає природно-ресурсний базис (походження), хоча і за посилення ринкових позицій, то ПРЕА здійснює

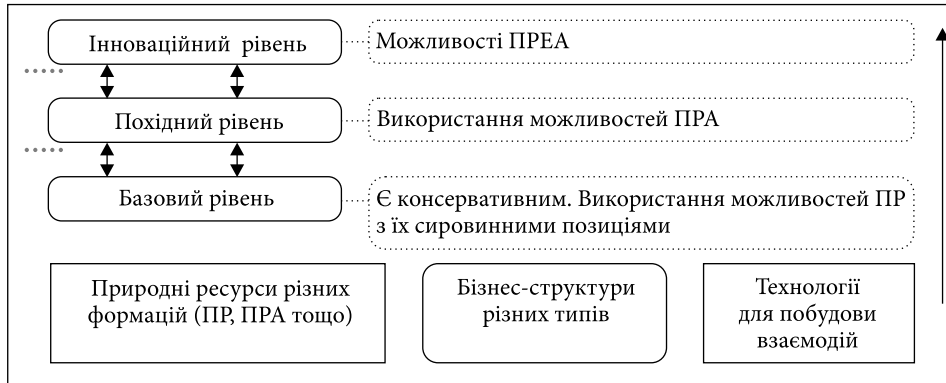

Рис. 5. Рівні платформених ринків та їх особливості
Джерело: розроблено і побудовано авторами.

«відрив» з цих позицій. Він більшою мірою інтегрується в ринок і набуває рис певного самостійного «гравця». Подібні явища притаманні для країн з високим рівнем розвитку, з усталеними постіндустріальними формаціями. Участь природних ресурсів у діяльності інвестиційних фондів, бірж може зумовити формування ПРЕА.

Якщо порівнювати ПРА і ПРЕА, то друга формація є похідною. Для неї порівняно з першою посилюються властивості генерування грошових потоків, формування прибутку. Завдяки цьому зростають вартість природного ресурсу і його капіталізація. Крім того, для ПРЕА характерними є бізнес-проекти і корпоратизація. Щодо процесів капіталізації, то для ринків, які розвиваються, її досить важко визначити через низькі показники розвитку інституціонального середовища, несформовані ринкові структури, не досить чіткі підходи до обліку ринкових процесів, однак шляхом експертних розрахунків можна сформулювати прогнозні характеристики.

Якщо капіталізація є меншою, ніж 15%, то ресурс недокапіталізований. Загальний рівень капіталізації активів в Україні становить 14,5%. Отже, рівень реальної капіталізації природних ресурсів є низьким [12]. Потенційна капіталізація є вищою і становить: для земельних ресурсів — 10,8%, водних — 10,3%, лісових — 1,8%. Але і подібні цифри говорять про недостатній розвиток процесів капіталізації природних ресурсів. Таку ситуацію можна пояснити двома причинами: низькими (незбалансованими) фінансовими характеристиками природних ресурсів і недостатнім рівнем розвитку ринку і необхідних ринкових «ліфтів», які б уможливили капіталізацію природних ресурсів. У цьому зв'язку формується ситуація, коли і ринок не сприяє капіталізації природних ресурсів, а їх капіталізація є такою, що заважає входу в ринкове середовище.

Корпоратизація передбачає поступове включення природних ресурсів у функціонування корпоративних структур змішаного типу (холдингів). До складу цих холдингів можуть входити бізнес-структури, що забезпечують освоєння природних активів. З точки зору побудови системи ефективного використання природних ресурсів процеси корпоратизації є перспективною формою. Разом з тим для підтримки цих процесів та їх розвитку важливою умовою є наявність досить потужного інституціонального забезпечен-

ня [13]. Значну роль для успішного перебігу корпоратизації для локального рівня відіграє позиція місцевих органів самоврядування. Особливо актуальним це є в системі поширення децентралізації.

За умови формування ПРА і ПРЕА постає питання «місця» їх функціонування й розкриття потенціалу. Подібним місцем може виступати платформенний ринок. Це певне середовище з необхідною інфраструктурою для поліпшеної взаємодії різних суб'єктів (зокрема, природних ресурсів і бізнесу) з метою реалізації спільних цінностей. Є всі підстави говорити, що платформенний ринок — інституціональна основа для розкриття потенціалу різних форм природних ресурсів. Він функціонує з урахуванням не тільки технологічної складової. Так, для індустріальної епохи такими платформами можна вважати, наприклад, біржі, які працювали за відсутності сучасних інформаційних технологій. Іншими словами, платформа — це не тільки сучасне набуття, були приклади в минулому, коли базис був іншим. Нині ж базис переважно інформаційний.

Метою роботи платформенних ринків, з точки зору розкриття нових властивостей природних ресурсів та їх інтеграції у зону впливу ринку, є формування умов і можливостей для взаємодій нового рівня за участі природних ресурсів. На сучасному етапі платформенні ринки можуть розвиватися в разі залучення природних ресурсів різних формацій (рис. 5).

Якщо держава не відзначається хорошими умовами розвитку (має сировинну економіку, не дуже розвинуте інституціональне середовище тощо), то є приклади включення у платформенні ринки і просто природних ресурсів з сировинними позиціями. З урахуванням цього, передбачено виокремлення рівнів платформенних ринків. На першому (базовому) відбувається взаємодія з природними ресурсами, на інших — взаємодія розвивається за участі похідних формацій природних ресурсів.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах природний ресурс поступово змінює своє позиціонування: якщо раніше основні акценти локалізувалися переважно на задоволенні споживчих потреб, то нині, на етапі постіндустріальної економіки, їх спрямовано в бік ринкових позицій. Завдяки цьому природний ресурс має можливості до поступової інтеграції у зону впливу ринку. Коли природний ресурс інтегрується в зону впливу ринку, він проходить ряд етапів, що передбачає зміни формацій. Важливими формаціями є можливості розвитку ринку природно-ресурсних активів і поступове позиціонування природного ресурсу як активу ринкової економіки. Ці формації забезпечують для природного ресурсу можливість генерування грошових потоків і формування прибутку. Важливими для цих процесів є капіталізація і корпоратизація, але в нинішніх умовах їх упровадження залишається досить проблемним. Нові формації природного ресурсу розкривають свій потенціал у межах платформенних ринків, що виступають інституціональною основою цих процесів. Разом з тим у межах платформенних ринків формуються умови і для сировинних позицій природного ресурсу.

Функціонування подібних ринків, разом з можливостями взаємодій природного ресурсу і ринку, обумовлюється впливом ряду передумов. Пер-

шою є розбудова належного інституціонального середовища. Крім правового регулювання необхідно вивчати зарубіжний досвід інституцій (структур), які підтримують ці процеси, інфраструктурні рішення. За низького розвитку економіки та її сировинного спрямування ці проблеми можуть бути компенсовані завдяки новим технологіям й інформаційним рішенням. Тому дуже важливо досліджувати досвід упровадження подібних технологій у сферу природокористування.

Обов'язковою умовою функціонування цих ринків є високий рівень розвитку національної економіки, для структури якої характерна значна питома вага постіндустріальних видів діяльності (ІТ, сервісів, платформених рішень тощо). Також необхідно сформувати систему контролю за роботою з подібними властивостями, їх ринкового обігу. Незважаючи на те, що на ринку «працює» ПРФА, у своїй основі він залишається природним ресурсом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Руденко В.П. Природно-ресурсний потенціал регіонів України. *Економічні есе*. 2002. Вип. 2. С. 49—57.
2. Averina E., Frishammar J., Parida V. Assessing sustainability opportunities for circular business models. *Business Strategy and the Environment*. 2021. Dec 21. <https://doi.org/10.1002/bse.2964>
3. Lozano R. Sustainable business models: providing a more holistic perspectives. *Business Strategy and the Environment*. 2018. No. 27 (8). P. 1159—1166. <https://doi.org/10.1002/bse.2059>
4. Arezki R., Rota-Graziosi G., Senbet L. Natural resources and Capital Flight. *Capital Flight for Africa*. 2014. November. P. 263—276.
5. Хвесик М.А., Сундук А.М. Економіка і природні ресурси: можлива взаємодія. *Урядовий кур'єр*. 2019. 17 жов. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ekonomika-i-prirodni-resursi-mozhliva-vzayemodiya/>
6. Краснікова О.М. З історії становлення і функціонування земельних банків в Україні. *Український історичний журнал*. 1999. № 6. С. 64—69.
7. Гринчук С.В. Зарубіжний досвід функціонування системи земельно-іпотечного кредитування та можливість його застосування в Україні. *Ефективна економіка*. 2013. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2041>
8. Хвесик М.А., Бистряков І.К., Клиновий Д.В. Фінансово-економічний механізм реконструктивного розвитку України на засадах децентралізованого управління природними ресурсами. *Економіка України*. 2018. № 3. С. 3—20. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2018.03.003>
9. Малюга Н.М., Замула І.В. Природний капітал: ідентифікація. *Вісник економічної науки України*. 2010. № 1. С. 67—71.
10. Бистряков І.К. Просторовий концепт обґрунтування еколого-економічного розвитку. *Економіка України*. 2018. № 11-12. С. 136—147. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2018.11.136>
11. Економічна оцінка природних ресурсів України. Моногр. За ред. С.І. Пирожкова. ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України». Київ, 2015. 396 с.
12. Фінансово-економічні засади регулювання природокористування. Моногр. За заг. ред. М.А. Хвесика. Київ, ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2019. 304 с.
13. Геєць В.М. Інститути у розширенні технологічної модернізації економіки України. *Журнал європейської економіки*. 2016. № 3. С. 255—265.

Надійшла 05.05.2022

Прорецензована 21.05.2022

Доопрацьована 18.07.2022

Підписана до друку 29.07.2022

REFERENCES

1. Rudenko V.P. Natural resource potential of the regions of Ukraine. *Economic essays*. 2002, Vol. 2, pp. 49-57 [in Ukrainian].
2. Averina E., Frishammar J., Parida V. Assessing sustainability opportunities for circular business models. *Business Strategy and the Environment*, 2021, Dec 21. <https://doi.org/10.1002/bse.2964>
3. Lozano R. Sustainable business models: providing a more holistic perspective. *Business Strategy and the Environment*, 2018, No. 27 (8), pp. 1159-1166. <https://doi.org/10.1002/bse.2059>
4. Arezki R., Rota-Graziosi G., Senbet L. Natural resources and Capital Flight. *Capital Flight for Africa*, 2014, November, pp. 263-276.
5. Khvesyk M.A., Sunduk A.M. Economy and natural resources: possible interaction. *Government Courier*, 2019, 17 Oct., available at: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ekonomika-i-prirodni-resursi-mozhliva-vzayemodiya/> [in Ukrainian].
6. Krasnikova O.M. On the history of the establishment and functioning of land banks in Ukraine. *Ukrainian Historical Journal*, 1999, No. 6, pp. 64-69 [in Ukrainian].
7. Grynchuk S.V. Foreign experience of the system of land mortgage lending and the possibility of its application in Ukraine. *Effective Economy*, 2013, No. 5, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2041> [in Ukrainian].
8. Khvesyk M., Bystriakov I., Klynovyi D. Financial and economic mechanism of Ukraine's reconstructive development on the bases of decentralized management of natural resources. *Economy of Ukraine*, 2018, No. 3, pp. 3-20. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2018.03.003> [in Ukrainian].
9. Malyuha N.M., Zamula I.V. Nature capital: identification and measurement. *Herald of the Economic Sciences of Ukraine*, 2010, No. 1, pp. 67-71 [in Ukrainian].
10. Bystriakov I. Spatial concept of rationale behind ecological and economic development. *Economy of Ukraine*, 2018, No. 11-12, pp. 136-147. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2018.11.136> [in Ukrainian].
11. Economic assessment of the natural wealth of Ukraine. S.I. Pyrozhkov (Ed.). Kyiv, 2015 [in Ukrainian].
12. Financial and economic principles of nature management regulation. M.A. Khvesyk (Ed.). Kyiv, 2019 [in Ukrainian].
13. Heyets V.M. Institutes in the expansion of technological modernization of Ukraine's economy. *Journal of European Economy*, 2016, No. 3, pp. 255-265 [in Ukrainian].

Received on May 5, 2022

Reviewed on May 21, 2022

Revised on July 18, 2022

Signed for printing on July 29, 2022

Mykhailo Khvesyk, Dr. Sci. (Econ.), Prof., Academician of the NAAS of Ukraine,
Director of the Institute of Environmental Economics and Sustainable Development
of the NAS of Ukraine

60, Tarasa Shevchenka Blvd., Kyiv, 01032, Ukraine

Anatolii Sunduk, Dr. Sci. (Econ.), Senior Research Fellow,

Head of the Department of Problems of Land and Forest Resources Economy

Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the NAS of Ukraine

60, Tarasa Shevchenka Blvd., Kyiv, 01032, Ukraine

NATURAL RESOURCE POTENTIAL AND MARKET ENVIRONMENT: THEORY AND PRACTICE

Peculiarities of natural resource positioning in the modern post-industrial environment are studied. The positions of natural resources in terms of marketing and raw materials supply have been identified, an algorithm for their integration into the market influence area has been developed, which envisages the passage of natural resource through a number of stages (formations) within the market environment. The stages of natural resource positioning in the market influence area are: entrepreneurial activity, formation of natural resource assets market, natural resource as a market economy asset, platform markets expansion. Peculiarities of natural resource localization within the stages have been studied. It is emphasized that with the passage through these formations, the ability of natural resource to generate cash flows and make profit increases. The participation of business in this process is important.

It is necessary to factor in accompanying processes, in particular the capitalization and corporatization of natural resources. It is shown that the level of natural resources capitalization is lower than the threshold indicator. To enhance corporatization, it is important to develop institutional support. The participation of local communities in the development of corporatization at the local level is significant.

Peculiarities of platform markets involving natural resources are studied. An important condition for the development of such markets is factoring in informational component, along with technological one. The levels of functioning of platform markets for natural resources are defined. The prerequisites for natural resources integration into the market influence area in general and the formation of platform markets in particular are outlined, the main ones of which are the development of appropriate institutional environment and the creation of information development tools.

Keywords: *natural resource; formation; platform; algorithm; market; accompanying processes; levels.*